

1999.11.27

Gondolatszínház

Kétnyelvű Shakespeare-breviárium Maller Sándor válogatásában

Európa Könyvkiadó

Bp., 1999., 224. o.

Háromszáznolcvannégy szállóigével képviseltette 1982-es világ- és magyar irodalmi idézettárában Kristó Nagy István William Shakespeare-t. Takarékos válogatása némiképp sejteti a drámaíró fölényes gondolati gazdagságát. Páratlanul összetett művészi tulajdonságainak felvillantásához azonban már kevés az ilyen szempontú merítés a határtalan életműből. Csak az angol zseni járatos ismerői, sok darabjának mind tudatosabbá kupálódó nézői képesek – ha töredékesen is – odavarázsolni a szövegkörnyezetükből kiragadott okosságok, bölcselkedések mögé azt a formátumot, melynek révén (ahogy Krúdy Gyula a konvencionális avoni jelző nélkül nevezi) a Hattyú senkiéhez se mérhetően maradandó hatást gyakorol színpadon előadva, vizuálisan vagy rádión közvetítve, s nem utolsósorban, inkább elsősorban olvasva – eredeti nyelven vagy színvonalas fordításokban egyaránt.

A Magyar Nemzeti Színház első világháború előtti Shakespeare-ciklusa alkalmából talán először mondta ki róla Színi Gyula, hogy Ő nekünk „szinte magyar költő”. Ettől, de tulajdonképpen már a Vörösmarty–Petőfi–Arany műfordítói szövetkezéstől kezdve – az összkiadások gondozóin kívül is mindig – akadtak olyan irodalmárok, akik stafétaként átvették ezt a nem véletlenül meggyökerezett hagyományt. Különböző funkciójú kiadványok segítségével igyekeztek Shakespeare szellemét idézni, s újabb nemzedékek számára minél szélesebb körben népszerűsíteni Magyarországon.

Nemrég Géher István rendkívül hallgatott rádiósorozata teljesítette maradéktalanul az életben tartásnak ezt a (ne féljünk kimondani) nemes feladatát. Lett belőle kötet is; a Shakespeare-olvasókönyv. Mészöly Dezső szakmailag izgalmas vallomáskönyvét tavaly vettük kézhez a könyvhéten. A néhány esztendeje elhunyt Kéry László se marad ki a neves propagátorok közül, amikor Talán álmodni... címen halála előtt gondoskodott róla, hogy sok évtizedes élményeit, tanári tapasztalatait megossza a remélhetőleg változatlanul érdeklődő újabb generációkkal.

A magyar–angol kapcsolatok történetével sárospataki tanárként, majd több évtizedig UNESCO-beli kulturális diplomataként foglalkozó Maller Sándor 1981-ben már a nevezetes Magyar Shakespeare-tükör szerkesztésével úgyszintén érdemes szolgálatot tett a komoly közönségnek. Most a karácsonyi könyvvásárra ajándékkul szánt kétnyelvű Shakespeare-breviáriumával jelentkezett.

Ez a mű természetesen nem a tévedhetetlen színpadi szerzőt, hanem a drámai szövegformálás mesterét, s a számos világirodalmi rangú lírikus bámulatát kivívó, őket nemegyszer elhomályosító nagyszerű költőt állította középpontba, klasszikussá lett átültetők s néhány mai (idősebb korosztályba tartozó) műfordító – Mészöly Dezső, Somlyó György, Lator László – tolmácsolásában. A színházainkban mindjobban előtérbe kerülő újabb fordítóktól (Eörsi Istvántól, Spiró Györgyig) nem választott részletet. Feltehetően azért nem, mert józanul számításba vette az összeállítás várható publikumának beidegződéseit, netán ragaszkodását a megszokott, fülükbe ragadt fordulatokhoz, árnyalatokhoz, hangsúlyokhoz.

A – ha kellett oldalnyi terjedelmű – idézeteket tematikusan rendezte el. A különböző tárgyköröket a drámaköltőtől kölcsönzött (angol és magyar) fantáziacímekkel választotta szét

egymástól. Legtöbbjük első olvasásra megvilágítja, mit várhatunk a rájuk következő fejezetben. A zöldszemű szörny elnevezésnél azonnal beugrik a féltékenység fogalma. Az „Az vagy nekem, mi testnek a kenyér” olvastán is tudjuk: a hatalmas szerelemről lesz szó. Amíg az „Ezüst tengerbe foglalt drágakő” titulusról nem következtetünk tüstént arra, hogy az angol hazaszeretet (!) büszke megnyilvánulásaival fogunk találkozni, addig az „Egész valónk az álmok szövete” kiemeléstől sejtelmünkben újfent nem csalatkozunk. Itt a mágikus-tündérkedő művész bűv-játékaival ismerkedhetünk meg bensőségesen, benépesítve olvasói magányunkat.

Ami az aktualizálást illeti, az ezentúl nemcsak kortárs rendezők átírók, összevonók kiváltsága lehet: a tematizálásnak köszönhetően ki-ki eldöntheti, manapság Shakespeare milyen passzusát forogta ki magából további épülésünkre (vagy keserítésünkre) az ő utánozhatatlan korérzékenysége, emberismeretének, kifejezőképességének egy-egy évülhetetlen példája. Pillanatnyilag a „Mily isten az arany” meg a „Bűnökre bűn jön” részekben található citátumokat éreztem a mi elevenünkbe is vágó lírai publicisztikának. Közben örökösen a hamleti „Ó az én próféta lelkem” félreszólás lehetséges hangzásai jártak eszemben...

Akár a hallatlanul elterjedt angol breviáriumi szerkesztési módszerét követte Maller Sándor, akár saját kútfejből vette, hogy a hiánypótló kötetet gondolatszínházként rendezze be, szerencsésen ütött ki a választása. Ahogy ő is reméli: derekas munkája „kóstolható olvasásra”, elgondolkodásra, révülésre, s nyelvbúvárló élvezkedésre egyaránt való. A kiadó tisztelendő gesztusa, hogy az emelt árú, bíbor kötésű ajándékpéldányok mellett olcsóbb papírkötésben is közrebocsátja az antológiát, melynek azért változatlanul értékes marad a tartalma.

Iszlai Zoltán